

Manifest voor coöperatieve warmte

Geachte raadsleden, college en beleidsmedewerkers,

Inleiding

In 2021 moet in elke gemeente de Transitievisie Warmte (TVW) afgerond zijn. De informatie daarin zal grotendeels het type ontwikkeling naar gasloos wonen bepalen. Als collectieven van actieve bewoners en partijen met duurzame doelen, verzameld in de coöperatie Energie Samen Buurtwarmte (landelijk) en de Vereniging van Energiecoöperaties en –initiatieven (VEINH, provinciaal) zien wij vooralsnog meestal te weinig terug in deze gemeentelijke beleidsstukken van de kansen die lokale initiatieven en coöperaties bieden. In dit manifest laten we u de waarde van coöperatieve warmte zien, leggen we uit welke uitgangspunten in beleid daarbij kunnen helpen, en bieden wij voorbeelden van gemeenten die in onze ogen een goede richting opslaan. We roepen u op deze goede voorbeelden te volgen en de inzichten uit het land te vertalen naar uw eigen situatie in de Transitievisie warmte, en ook in de daarop volgende Wijkuitvoeringsplannen. In onze ogen is het cruciaal dat bewoners echte zeggenschap krijgen. Zij moeten in staat gesteld worden om zelf uit te zoeken of ze kiezen voor collectief coöperatieve oplossingen of voor individuele (coöperatieve) oplossingen. Of ze alles zelf doen en in eigen hand houden, of uitbesteden. Of maatwerk nodig is of niet. De informatie die bewoners van gemeenten krijgen, en de kaders die gemeenten stellen, zijn daarbij essentieel.

I De waarde van coöperatieve warmte

Wijkbreed overgaan naar duurzame warmte staat nog in de kinderschoenen. Desalniettemin zien we al prachtige voorbeelden van groepen mensen die de regie nemen in hun gezamenlijke verduurzaming. Denk daarbij aan al die bewonersinitiatieven om wijken en straten te helpen aan maatregelen als isolatie en zonnepanelen. Nog recenter richten collectieven zoals energiecoöperaties zich op coöperatieve collectieve warmtenetten. We noemen hier de projecten van warmtecoöperatie [Ketelhuis Wilhelmina Gasthuis](#) terrein, [Muiderberg gasloos](#) van energiecoöperatie WattNu, [Ankeveen Aardgasvrij](#) van Energiecoöperatie Wijdmeren en [Spaargas](#) van energiecoöperatie DE Ramplaan..

Al deze initiatieven laten zien: het kan! En we zien al veel voordelen van de coöperatieve werkwijze.

Participatie geeft betere inhoudelijke plannen en oplossingen

- Bewoners kennen hun buurt en zien de mogelijkheden voor de creatie van meerdere waarden en koppelkansen. Van vergroenen tot onderhoud en lokale werkgelegenheid.
- Bewoners kennen hun eigen woning het beste zodat passend maatwerk mogelijk wordt. Bijvoorbeeld dat isoleren tot label c voldoende is, of waar buffervaten geplaatst kunnen worden.
- Bewoners kennen hun energiebehoeftes en gebruik het beste. Ze kunnen helpen om het hele energiesysteem in de woning en daarna de buurt of wijk op orde en in balans te krijgen. Ze hebben zowel elektriciteit als warmte/koeling nodig, zowel voor hun huis als voor mobiliteit. Dat kan bijvoorbeeld met besparen, piekscheren en uitwisseling van energiedragers. Dit zorgt voor optimale CO₂ reductie, lagere maatschappelijke kosten en betaalbare warmte.

Initiatieven verhogen draagvlak en verminderen risico's

- Initiatieven mobiliseren positieve energie in een buurt. Bewoners werken aanstekelijk voor elkaar. Ons werk laat zien dat koplopers de middengroepen mobiliseren. Dankzij actieve bewoners groeit het netwerk van betrokken en geïnformeerde bewoners. Met elkaar zorgen ze voor betere inhoudelijke plannen.
- Bewoners gaan niet weg en hebben een langetermijnvisie. Ze willen dat het goed komt. Het gaat over hun eigen huizen en eigen leefomgeving. Je komt hun huis niet in als er geen goed plan is. Je kunt wel samenwerken als er een goed proces en een goed plan is.
- Bij collectieve voorzieningen als een warmtenet, bestaat het risico dat niet genoeg bewoners meedoen om het rendabel te krijgen (volloopriscio). De coöperatieve werkwijze waarbij bewoners zelf hun plan maken, reduceert dat risico.

Aanvulling op democratie en politieke structuur

- Initiatieven en coöperaties vertegenwoordigen het bewonersbelang en organiseren het omgevingsbelang. Dat zal ook nodig zijn met de nieuwe omgevingswet. Ze doen dat met transparante en open processen waar alle bewoners aan mee kunnen doen, door goede gesprekken te voeren, en samen beslissingen te nemen.

- Deze coöperaties en initiatieven hebben realisatiekracht. Initiatieven starten wijkbedrijven die behoeften van mensen *en* publieke waarden realiseren. Het zijn doeners die niet enkel over publieke waarden praten maar ze ook realiseren. Het valt in de warmtetransitie nog niet mee om projecten te realiseren. Waar bewoners het initiatief nemen, gaat dat beter. (Groot struikelblok momenteel is de financiering/leningen, dat is dan ook een politiek vraagstuk) Ze gaan verder dan een beleidsplan. Ze hebben maatschappelijke impact door sociaal te ondernemen. Ze combineren maatschappelijke impact en goede bedrijfsmatigheid.

II Uitgangspunten in beleid om coöperatieve warmte te ondersteunen

Initiatief en zeggenschap

Wij willen dat bewoners en lokale partijen in hun dorpen, wijken en buurten zeggenschap kunnen krijgen over het proces naar en de bronnen en technieken van de verduurzaming van hun huizen en gebouwen. Bewoners en partijen betalen de energierekening en hebben daarmee zeggenschap over hun energievoorziening. Zij willen dat zo houden. We zien dan ook dat in het hele land bewoners het initiatief nemen om zelf een plan te maken of een project te ontwikkelen. Dit vraagt serieuze afspraken. Als bewoners beginnen met een plan, willen ze dat ook kunnen uitvoeren. Dat vraagt borging.

Suggesties voor de TVW en Wijkuitvoeringsplannen:

- Neem lokaal initiatief op als een criterium om een wijk prioriteit te geven.
- Ondersteun initiatieven met kennis, kunde en netwerken van de gemeente en financiële middelen om hun eigen proces te organiseren.
- Geef een bewonersinitiatief het eerste recht om een plan te ontwikkelen, waarbij ze bij positief resultaat ook zelf het plan mogen realiseren.
- Ontwikkel met initiatieven een kader voor de ondersteuning en voor de afspraken om verantwoordelijkheid te nemen.

Lokaal eigendom via een warmteschap

Deze zeggenschap kan, als daar de wens voor is, uitmonden in gedeeld of geheel eigendom van bronnen, netten en levering voor duurzame warmte. Dit is een vorm van lokaal eigendom die we een warmteschap noemen. Een warmteschap is een democratisch wijkbedrijf voor warmte gebaseerd op de Europese Directives voor energiegemeenschappen die burgers het recht geven hun eigen energievoorzieningen te ontwikkelen en in eigendom te nemen. Het warmteschap onderneemt wel, maar niet voor commerciële winst. Het is democratisch georganiseerd en werkt voor de waarde van het gebied en maatschappelijke impact. Het warmteschap is een derde marktmodel in de warmteketen, naast het private en publieke warmtebedrijf. Het kan een totaal warmtesysteem in eigendom nemen, maar ook onderdelen als de bron en/of de levering.

Suggesties voor de TVW en Wijkuitvoeringsplannen:

- Neem het warmteschap op als derde marktmodel in de warmteketen.
- Vorm een gemeentelijk of regionaal ontwikkelfonds voor warmte of voeg warmte toe aan een bestaand ontwikkelfonds. Neem hierin ook mee het feit dat bij veel duurzame warmte elektrificatie en warmteopslag nodig is.

Participatie en rol gemeente

Participatie in de wijkaanpak voor duurzame warmte is van groot belang, daar is iedereen het over eens. De wijze waarop verschilt. De welbekende participatieladder (o.a. ontwikkeld door de SER) onderscheidt van laag naar hoog de volgende treden in participatie: informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren en zelf laten organiseren. Wij pleiten voor de mogelijkheid van de hoogste trede: laat ons zelf onze eigen duurzame warmte organiseren. Bij deze trede nemen bewoners zelf het initiatief, de gemeente haakt aan en faciliteert het bewonersinitiatief (omgekeerde participatie of de responsieve overheid). De gemeente kan vanuit een faciliterende regierol vinger aan de pols houden.

Suggesties voor de TVW:

- Laat wijkbewoners zelf bepalen op welke trede van de participatieladder ze willen staan. Geef ze informatie en dan zo veel mogelijk zeggenschap. Dit kan per fase in een plan en project verschillen.
- Sta toe dat de gemeente in verschillende wijken of buurten een andere regierol aan kan nemen.

III Goede voorbeelden van andere gemeenten om coöperatieve warmte te ondersteunen

De laatste tijd zien we dat gemeenten de coöperatieve werkwijze waarderen. Door tijdsdruk, beperkte participatie rond transitievisies en technisch-economische nadruk die bij veel transitievisies dominant is, komt dat niet altijd goed tot uitdrukking in beleid. Ter inspiratie geven wij hieronder voorbeelden van vier gemeenten waar raadsleden via moties die zijn aangenomen, de positie van initiatieven en coöperatieve warmte in het gemeentelijke beleid wisten te versterken.

1. Hilversum. De raad heeft een motie aangenomen die het college oproept:
“Te streven naar minstens 50% lokaal eigenaarschap bij nieuwe projecten voor duurzame energieopwekking en voor collectieve warmtebronnen en zoveel mogelijk aansluiting probeert te vinden bij Hilversumse duurzaamheidsinitiatieven.”
2. Zwolle. In twee breed aangenomen motie roept de raad het college op:
“Haar intentie uit te spreken over de rol van coöperaties en bewonersinitiatieven en als uitgangspunt te nemen dat huidige en toekomstige bewonersinitiatieven en bewonerscoöperaties gestimuleerd en ondersteund worden en een belangrijke plek krijgen in de uitwerking van de Warmtetransitievisie in wijkuitvoeringsplannen.”
“De huidige lokale initiatieven te betrekken bij het vaststellen van een kader voor kansrijke initiatieven van inwoners en partijen zoals (van) woningcorporaties of energiecoöperaties.”
“Om in het vervolgonderzoek naar de organisatie van de warmteketen met Zwolse energie-initiatieven te verkennen op welke wijze en in welke vorm zij een rol kunnen spelen in een eventueel warmtebedrijf.”
3. Den Haag. In een aangenomen motie roept de raad het college op:
“Te onderzoeken op welke manier het streven naar 50% lokaal eigendom - of meer - kan worden bevorderd en verwerkt in de wijkenergieplannen en het stedelijk energieplan met betrekking tot de ontwikkeling van hernieuwbare elektriciteit en warmte en de raad hierover te informeren.”
4. Heiloo. In een aangenomen amendement stelt de raad:
De Visie Aardgasvrije Wijken vast te stellen, waarbij toegevoegd dat:
“De Couleur Locale Heiloo gewaarborgd wordt binnen de warmtevisie door in dit geval ruimte te vragen innovatieve technologieën mee te nemen in het haalbaarheidsonderzoek”.
“Een overleg met stakeholders vraagt om een goede lokale afspiegeling binnen een projectgroep, waarbij het belang van de burger en burgerinitiatieven serieus worden genomen, maar waarbij van alle partijen een constructieve bijdrage mag worden verwacht.”

Tot slot

Wij wensen u veel succes en plezier in de transitie naar duurzame warmte. Omdat warmte zowel in de leefomgeving, het thuisgevoel en privé-eigendom van mensen zit, biedt deze transitie een kans om relaties te voeden, buurten te verbeteren en de lokale economie te versterken. De samenwerking met lokale initiatieven en energiecoöperaties zal u daarbij helpen.

Mocht u meer voorbeelden kennen van de waardering van coöperatieve warmte in transitievisies of moties en amendementen die coöperatieve warmte in deze transitievisies een plek geven, horen wij dat graag.

[Energie Samen | Buurtwarmte](#): landelijke coöperatie en koepel van 500 energie-initiatieven met 85.000 leden.
[Vereniging van Energiecoöperaties en –initiatieven Noord-Holland](#) (VEINH): 80 energiecollectieven in NH.
Contactpersoon Noord-Holland: Manuel den Hollander, provinciaal coördinator Buurtwarmte:
manuel.denhollander@veinh.nl